

Analiza i interpretacja wiersza Tadeusza Nowaka „Romantyczne podróże”

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Juliusz Slowacki, *Arab*.
- Źródło: Tadeusz Nowak, *Romantyczne podróże*.

Analiza i interpretacja wiersza Tadeusza Nowaka „Romantyczne podróże”

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Czy poezja romantyzmu odpowiada na wyzwania współczesności?

Wiersz Tadeusza Nowaka odnosi się do romantycznego toposu podróży, by skrytykować metaforę utworów z epoki, obnażyć ich sztuczność i wymyślną wzniosłość. Jednak tym, co pozostaje nadal ważne i aktualne dla współczesnego poety jest poszukiwanie sfery sacrum. Tadeusz Nowak dyskutuje z wielką romantyczną tradycją i zmusza nas do zastanowienia się nad tym, co powinno być przedmiotem zainteresowania poezji i czy prawda kryje się w pięknie, czy raczej w cierpieniu.

Twoje cele

- Przeanalizujesz wiersz *Romantyczne podróże* Tadeusza Nowaka.
- Opisziesz stosunek autora do tradycji romantycznej.
- Wyjaśnisz, jakie aspekty twórczości wielkich romantyków pozostają przekonujące dla współczesnego czytelnika.

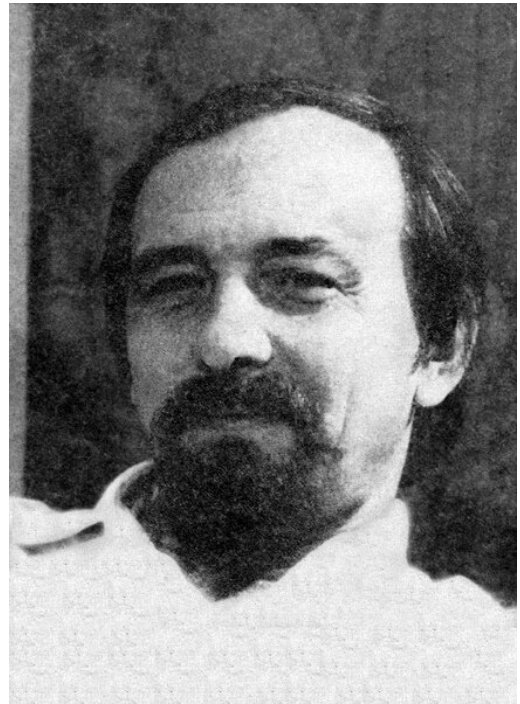
Przeczytaj

Romantyczne podróże

Podróż to bardzo ważny motyw w literaturze romantycznej. Bohaterowie utworów są niejako ciągle w ruchu. Przemierzają świat, aby go poznać i znaleźć w nim swoje miejsce. Także – aby poznać samych siebie (takim romantycznym wędrowcem jest na przykład Kordian z dramatu Juliusza Słowackiego). Podróżują dla przyjemności albo z konieczności, jako

tułacze-emigranci. Niektórzy, jak Pielgrzym z *Sonetów krymskich* Adama Mickiewicza, próbują połączyć konieczne z pożytecznym, los wygnańca z refleksją wędrowca i zachwytem turysty. Dla niektórych poetów, jak dla Zygmunta

Kraśińskiego, podróżowanie staje się sposobem na życie. W dziełach często pojawia się **topos** życia ujmowanego jako wędrówka. Nawet po śmierci bohaterowie chcą podróżować – wizja zaświatów zmienia się w niekończącą się drogę. Tytułowy bohater powieści poetyckiej Słowackiego *Arab* tak wyobraża sobie życie po śmierci:

Źródło: skan: Tadeusz Nowak, *Wiersze wybrane*, LSW, Warsaw, Poland, 1978, Wikimedia Commons, domena publiczna.

” Juliusz Słowacki

Arab

Nie! nie chcę raju – lecz proszę proroka,

Niech mojej duszy da stepy bez końca,

Dzikie i puste, bezbrzeżne dla oka,

[...]

Niech mi tam prorok wróci mego konia [...].

Do tej tradycji odwołuje się wiersz dwudziestowiecznego poety, **Tadeusza Nowaka** (1930-1991). Jego stosunek do romantycznej poezji nie jest jednolity. Odrzuca bowiem jej egzaltowaną sztuczność i wymyślność, akceptuje natomiast miłość do folkloru oraz poszukiwanie sacrum. Staje po stronie *Ballad i romansów*, a przeciwko *Sonetom krymskim*. Dostrzega prawdę i świętość w cierpieniu i brzydocie, a nie w sztucznym, orientalnym pięknie. Ważne jest jednak to, że własny wzorzec piękna i poezji znajduje Nowak także w obrębie romantyzmu.

Tradycja romantyczna jest w naszej literaturze być może najważniejszym dziedzictwem. To do niej najczęściej odwołują się pisarze XIX i XX w. Czasem – żeby złożyć jej hołd, czasem – żeby z nią dyskutować, sprzeciwiać się jej dominacji. Wiersz Tadeusza Nowaka ukazuje romantyzm jako specyficzny sposób widzenia świata, ciągle obecny i dyskusyjny. Nieznośny w swojej sztuczności albo akceptowany jako wyraz poetyckiej prawdy o człowieku.

Orientalizm to widoczne w literaturze romantycznej zainteresowanie kulturą, filozofią i przyrodą Wschodu, przejawiające się na różne sposoby zarówno w literaturze polskiej (*Sonety krymskie*, *Farys*, *Szanfary* Mickiewicza, *Arab*, *Mnich* Słowackiego), jak i obcej (Goethe, Byron). Fascynacja ta (stanowiąca rozwinięcie oświeceniowej tradycji podróżowania) wynikała często z autentycznych podróży na Wschód, który jawił się romantykom jako miejsce niemal idealne, gdzie ludzie ciągle jeszcze żyją w świecie baśni.

Źródło: January Suchodolski, *Farys*, 1836, domena publiczna.

” Tadeusz Nowak

Romantyczne podróże

I

Wszystko jest przemysłane:

przez storczyki fioletu
wiozą ich białe konie
w [cylindrze](#)¹ [kabrioletu](#)².

Ona mówi: kabriolet,
on celuje do rymu.

Ona: oddaj pistolet,
a on trafia do Krymu.

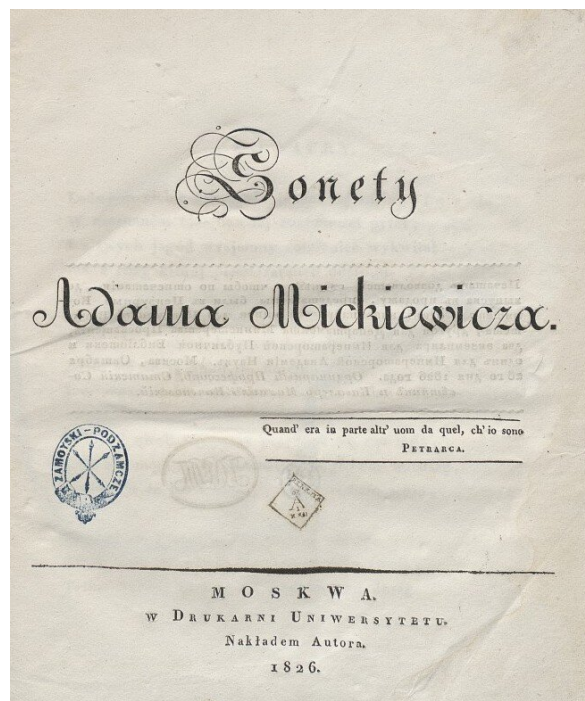
On powiada: [monastyr](#)³,
ona mówi, że kuźnia.
Wjechać chcieliby w [jasyr](#)⁴,
lecz półksiężyc się spóźnia.

Już ich prawie nie widać,
tylko ogon kobyli
podniesiony, rozjaśnia
arbuz nieba po chwili.

II

Jadą ludzie ułomni.
Małe brzozowe wody
podskakują przy drodze
pod kołami pogody.

Jadą ludzie na wózkach.
Obok leżą ich nogi,
ręce, oczy i uszy
i dobytek ubogi.

Jeśli mielibyśmy jakiegokolwiek wątpliwości, do czego odwołuje się Nowak, rozwieje je obecność wyrazu „Krym”. To czytelna aluzja literacka – odwołanie do *Sonetów krymskich* Adama Mickiewicza. Podróżnik z wiersza Nowaka będzie więc przywołaniem romantycznego Pielgrzyma z sonetów.

Źródło: *Sonety Adama Mickiewicza*, dostępny w internecie: Polona, domena publiczna.

A nad nimi po niebie
z burzy wielką grzechotką
idą święci [plebejscy](#)⁵
nachyleni w nich słodko.

A za nimi pies szczeka,
choć nie widać człowieka.
Tak to chyłkiem ich mija
zbój i biała lilija.

A przed nimi na trąbce
już się odpust zaznacza.
W ułomności swe wstąpcie
przed [hosanna](#)⁶[kołacza](#)⁷.

Źródło: Tadeusz Nowak, *Romantyczne podróże*.

Słownik

monastyr

albo: monaster; klasztor w Kościele prawosławnym lub greckokatolickim

sacrum

(łac. rzecz święta) – sfera świętości, boskości, wokół której koncentrują się wierzenia i praktyki religijne; przeciwieństwo profanum, czyli tego, co świeckie, ludzkie

topos

(gr. *tópos koinós*, łac. *locus communis*) – pojęcie wprowadzone do badań literackich przez niemieckiego uczonego Ernsta C. Curtiusa; oznacza ono „miejsce wspólne” w kulturze, czyli wciąż powracające motywy i tematy, które wskazują na ciągłość tradycji danej kultury

Audiobook

Polecenie 1

Na podstawie treści audiobooka wyjaśnij, w jaki sposób Tadeusz Nowak polemizuje ze wzrocami romantycznymi.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PdjMh5tri>

Utwór Tadeusza Nowaka dzieli się na dwie części. Zapowiada to już tytuł: *Romantyczne podróże*. Użycie w nim liczby mnogiej sugeruje, że będą to co najmniej dwie wędrówki – i tak jest w istocie. Pierwsza część to opis podróży, w którym dominuje orientalne słownictwo i skojarzenia: storczyki, Krym, monastyr, jasyr, półksiężyc, arbuz.

Bohater „celuje do rymu”, jest więc poetą. To jednak nie natchniony wieszcz romantyczny, a jedynie zręczny rymotwórca, salonowy improwizator, którego celem jest zręczne rymowanie. A jednak to „celowanie” nagle staje się dosłowne, by za chwilę zmienić się w grę z losem, w której poeta odnalazł rym, ale zgubił cel podróży. Podróż zmienia się w grę metafor, zabawę językiem.

Bo też w tej podróży „wszystko jest przemyślane”: od sposobu i celu wędrowania po przesadne gesty i używany język. Bohater romansuje (podróżuje przecież z damą), chce popełnić samobójstwo lub tylko udaje, że chce..., pisze wiersze. Ten romantyczny podróżnik to kochający się w gestach i pozach aktor. Jeśli łączy go coś z Pielgrzymem z *Sonetów krymskich* to chyba tylko dzięki krytycznemu stosunkowi Nowaka do dzieła Mickiewicza. Dwudziestowieczny poeta pokazuje romantyzm jako niepoważną pozę – sztuczny, wystudiowany, szukający poetyckiej zabawy, a odległy od rzeczywistości, lekceważący ją. Jest tylko gra: salonowa, miłosna i poetycka.

Ten niechętny rzeczywistości romantyzm przekształca rzeczy zwykłe w nadzwyczajne, poetyckie: kabriolet staje się cylindrem, fioletowy zmierzch – bukietem storczyków, kuźnia – monastylem. To krytyka romantycznej uniezwykłej metafory. Przypomnijmy sobie chociażby słynny „suchy ocean” ze *Stepów akemańskich*. Jednak poeta z wiersza Nowaka nadużywa metafor, którymi przesłania rzeczywistość.

Autor *Romantycznych podróży* wytyka więc romantyzmowi fałsz, lekceważenie rzeczywistości, uciekanie od niej. Właśnie to, że w nim „wszystko jest przemyślane”. Romantyczne widzenie świata zostało wyraźnie ośmieszone.

A jak jest w drugiej części wiersza? Są ze sobą mocno skonstrastowane. Bohaterowie to ludzie ułomni, na wózkach, jakby poćwiartowani, rozłożeni na części:

„Obok leżą ich nogi”

„ręce, oczy i uszy”

Ich droga, wiodąca przez cierpienie, staje się drogą krzyżową. Równocześnie jest podróżą do nieba, ku „świętym plebejskim”, „odpustowi” i „hosannie”.

Charakterystyczny jest kontrast między niebem-arbuzem z części pierwszej a obrazem „hosanny kołacza” z drugiej. Kołacz, skojarzony z niebem i odpustem, kształtem przypomina słońce i... hostię. Metafora „hosanna kołacza”, przez okrzyk „hosanna!”, kojarzący się ze zmartwychwstaniem, i obraz kolistego ciasta niesie skojarzenia z Jezusem zmartwychwstałym i obecnym w Eucharystii. Aby jednak wejść do nieba, trzeba „wstąpić w swe ułomności”, zaakceptować ból i cierpienie, przejść przez swoją drogę krzyżową. Odwrotnie niż w części pierwszej, podróż nie jest tu ucieczką od realnego świata, chociaż nie jest też pozbawiona świętości i cudowności.

Pojawiają się tu inne już, choć także romantyczne aluzje:

„chyłkiem ich mija”

„zbój i biała lilija.”

To oczywiście odwołania do Mickiewiczowskich ballad: *Powrotu taty* i *Lilii*.

„Ułomni” z utworu Nowaka są więc omijani przez część balladowego świata; może jako niewchodzący w krąg zbrodni – nieinteresujący dla zbrojcy ani pani, która zabiła

pana, może już poza „tym światem” w swojej podróży w niebiosy. A jednak ze świata balladowego pochodzą, nie wypierają się swego mickiewiczowskiego rodowodu. Z balladą łączy ich przede wszystkim ludowość: sami pochodzą z ludu i świat ich otaczający przypomina malowany na szkło obrazek. Takich bohaterów i takiego świata szukał romantyzm.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Określ w tekście wiersza *Romantyczne podróże* fragmeny dotyczące toposu podróży.

” Tadeusz Nowak

Romantyczne podróże

I

Wszystko jest przemysłane:
przez storczyki fioletu
wiozą ich białe konie
w cylindrze kabrioletu

Ona mówi: kabriolet,
on celuje do rymu.
Ona: oddaj pistolet,
a on trafia do Krymu.

On powiada: monastyr
ona mówi, że kuźnia.

Wjechać chcieliby w jasyr
lecz półksiężyc się spóźnia.

Już ich prawie nie widać,
tylko ogon kobyli
podniesiony, rozjaśnia
arbuz nieba po chwili.

II

Jadą ludzie ułomni.
Małe brzozowe wody
podskakują przy drodze
pod kołami pogody.

Jadą ludzie na wózkach.
Obok leżą ich nogi,
ręce, oczy i uszy
i dobytek ubogi.

A nad nimi po niebie
z burzy wielką grzechotką
idą święci plebejscy
nachyleni w nich słodko.

A za nimi pies szczeka,
choć nie widać człowieka.
Tak to chyłkiem ich mija
zbój i biała lilija.

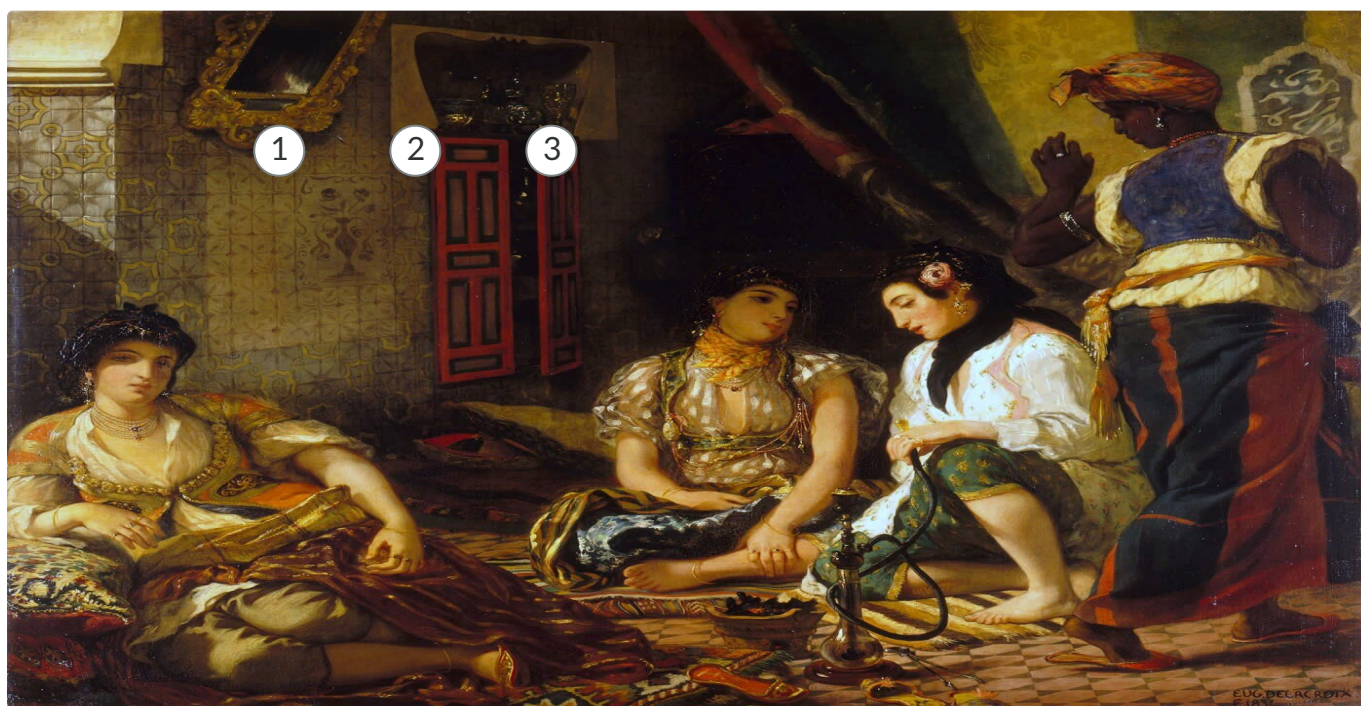
A przed nimi na trąbce
już się odpust zaznacza.
W ułomności swe wstąpcie
przed hosanną kołacza

Źródło: Tadeusz Nowak, *Romantyczne podróże*.

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Wyjaśnij, jaki motyw łączy obraz *Kobiety algierskie* i literacki orientalizm romantyków.

1

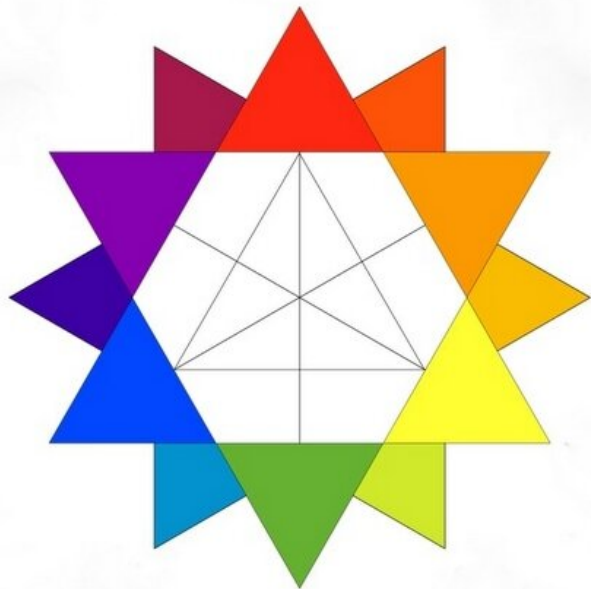
Obraz powstał po powrocie Delacroix z Afryki Północnej i reprezentuje nurt romantycznej fascynacji egzotyką w malarstwie

.(przykład innego obrazu: Jean Auguste Dominique Ingres, Łaźnia turecka, 1862)

2

Barwy dopełniające

Delacroix jako pierwszy w pełni świadomie stosował znane artystom od stuleci kontrasty barw dopełniających.

3

Ze względu na harmonijną kompozycję barw, światła i cieni obraz ten jest uznawany za biblię wszystkich kierunków kolorystycznych w malarstwie. Ale nie tylko nowatorstwo formalne przesądza o jego wartości. Mistrzowsko oddany jest nastrój haremu – ze zmęczonych upałem, beczynnych kobiet emanuje zmysłowość i przesycenie.

Źródło: Eugène Delacroix, *Kobiety algierskie*, 1834, Wikimedia Commons, domena publiczna.

Polecenie 2

Porównaj obraz *Kobiety algierskie* z wierszem *Romantyczne podróże* Tadeusza Nowaka. W swojej wypowiedzi odwołaj się do elementów obrazu i wiersza. Zwróć uwagę na nastrojowość obu dzieł.

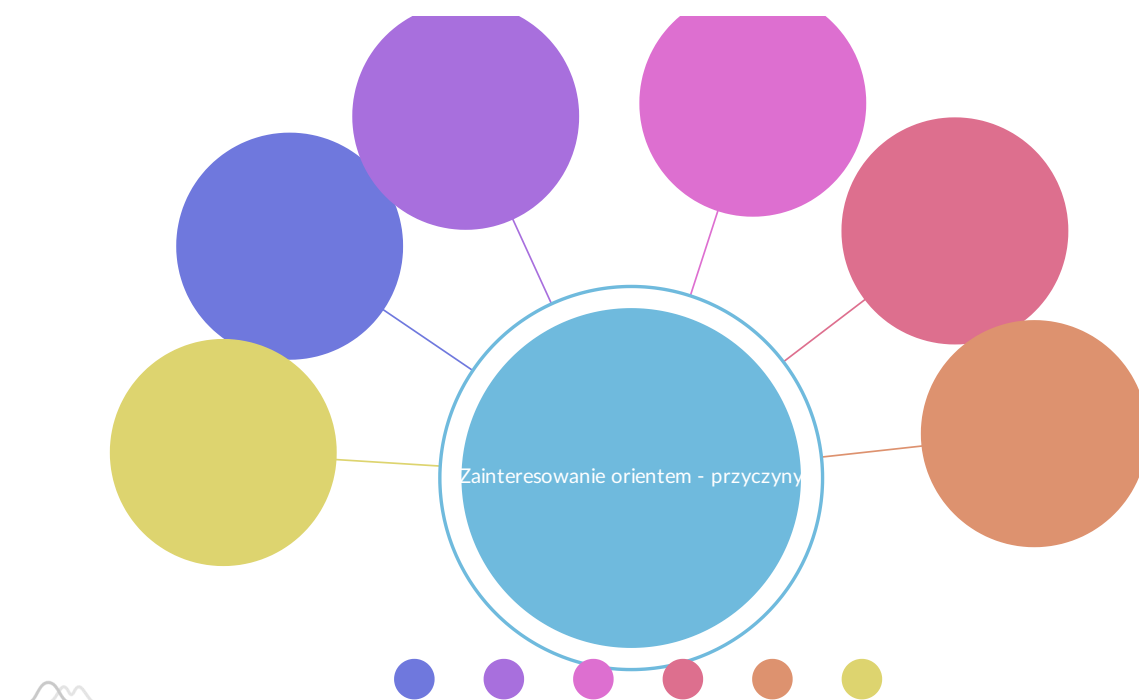
Ćwiczenie 1

Na podstawie multimedium oraz wiedzy o romantyzmie zaznacz cechy charakterystyczne dla orientalizmu w sztuce.

- ☐ wyeksponowanie motywu haremu
- ☐ odwzorowanie własnej obserwacji z podróży
- ☐ nasycenie ciepłymi barwami
- ☐ nastrojowość typowa dla Dalekiego Wschodu
- ☐ reinterpretacja motywów kulturowych

Ćwiczenie 2

Na podstawie nabytej wiedzy o romantyzmie wpisz do mapy możliwe przyczyny zainteresowania romantyków orientem.

Dla nauczyciela

Autor: Maria Gniłka-Somerlik

Przedmiot: Język polski

Temat: Analiza i interpretacja wiersza Tadeusza Nowaka „Romantyczne podróże”

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną,

psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

II. Kształcenie językowe.

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

IV. Samokształcenie.

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia kontekst dla powstania wiersza *Romantyczne podróże* Tadeusza Nowaka;
- wyjaśnia przyczyny zainteresowania twórców romantycznych toposem podróży;
- analizuje i interpretuje wiersz Tadeusza Nowaka;
- zestawia obraz poetycki zaprezentowany przez Nowaka z wizjami romantycznymi.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca

Nauczyciel prezentuje uczniom wybrane reprinty dzieł sztuki z okresu romantyzmu, które na różne sposoby ukazują topos podróży. Pyta uczniów o możliwe przyczyny fascynacji romantyków tą tematyką. Jeśli nauczyciel podczas ogólnoklasowej dyskusji nawiąże do nurtu orientalizmu w romantyzmie, uczniowie już na tym etapie mogą wykonać ćwiczenie 2 w sekcji „Ilustracja interaktywna”.

W następnym kroku nauczyciel informuje uczniów, że będą zajmować się wierszem współczesnego poety Tadeusza Nowaka *Romantyczne podróże*, który odwołuje się do romantyzmu w specyficzny sposób. Z jednej strony obnażając bezrefleksyjne zainteresowanie romantyków orientem, z drugiej – wskazując na sferę sacrum jako istotną tematykę utworów epoki. Następnie nauczyciel prezentuje „Wprowadzenie” do lekcji, jej cele i zapisuje temat na tablicy.

Faza realizacyjna

Uczniowie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj”, w tym z pojęciem toposu podróży, by następnie rozpocząć pracę z multimedium („Audiobook”). Po wykonaniu poleceń przyporządkowanych do audiobooka, uczniowie wykonują polecenia

i pierwsze ćwiczenie w sekcji „Ilustracja interaktywna”. Rozważają, w jaki sposób współczesny poeta odniósł się do romantyzmu i jego nurtów.

Faza podsumowująca

W fazie podsumowującej nauczyciel prosi uczniów, by zastanowili się, w jaki sposób we współczesnej literaturze, sztuce i filmie ukazywany jest topos podróży? Czy łączy się z toposem podróży prezentowanym przez romantyków? Po ogólnoklasowej wymianie opinii i refleksji na ten temat uczniowie formułują podsumowujący wniosek w zeszytach.

Materiały dodatkowe:

- Roman Przybylski, Alina Witkowska, *Romantyzm*, Warszawa 2009.
- Sulima Roch, *Tadeusz Nowak. Zarys twórczości*, Warszawa 1986.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Audiobook” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.